

## SHAXS FE'L-ATVORINI IFODALOVCHI SIFATLARNING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)

**Mamadiyorova Sevara Olimjon qizi,**  
*Samarqand davlat chet tillar instituti assistent-o'qituvchisi*

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillarida shaxs fe'l-atvorini ifodalovchi sifatlarning lingvomadaniy xususiyatlari keng ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqotda ushbu til birliklarining semantik ma'nosi bilan bir qatorda ularning madaniy yuklanishi, milliy mentalitet bilan bog'liqligi hamda jamiyatdagi axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni aks ettirish funksiyasi o'rganiladi. Tahlil jarayonida ingliz tilida individualizm, shaxsiy erkinlik va mustaqillik g'oyalari ustunligi, o'zbek tilida esa kollektivlik, odoq-axloq va ijtimoiy hurmat kabi qadriyatlar kuchli ifodalanganligi aniqlanadi. Ushbu farqlar har ikki til egalarining dunyoqarashi va madaniy modeli bilan bevosita bog'liq ekanligi ko'rsatib beriladi.

**Kalit so'zlar:** lingvomadaniyat, shaxs fe'l-atvori, sifatlar, mentalitet, madaniy qadriyat, qiyosiy tahlil.

**Аннотация.** В данной статье проводится комплексный анализ лингвокультурологических особенностей прилагательных, выражающих черты характера в английском и узбекском языках. Особое внимание уделяется не только их семантическому значению, но и культурной нагрузке, связи с национальным менталитетом, а также отражению моральных и социальных ценностей общества. Результаты исследования показывают, что английский язык ориентирован на индивидуализм и личную свободу, тогда как узбекский язык отражает коллективные ценности, нормы поведения и социальное уважение.

**Ключевые слова:** лингвокультурология, черты характера, прилагательные, менталитет, культурные ценности, сравнительный анализ.

**Abstract.** This article provides a comprehensive analysis of the linguocultural features of adjectives expressing personality traits in English and Uzbek. The study focuses not only on their semantic meaning but also on cultural connotations, national mentality, and the reflection of moral and social values. The findings indicate that English emphasizes individualism, personal freedom, and independence, while Uzbek highlights collectivism, etiquette, and social respect, reflecting different cultural models.

**Keywords:** linguoculturology, personality traits, adjectives, mentality, cultural values, comparative analysis.

**Kirish.** Shaxs fe'l-atvorini ifodalovchi sifatlar har bir til tizimining muhim lingvomadaniy qatlamini tashkil etadi, chunki ular insonning nafaqat individual psixologik xususiyatlarini, balki jamiyat tomonidan shakllantirilgan axloqiy, ijtimoiy va madaniy qadriyatlar tizimini ham aks ettiradi. Bunday sifatlar orqali xalqning dunyoqarashi, odoq-axloq mezonlari, ijtimoiy munosabatlari va madaniy stereotiplari til birliklari shaklida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan ular tilning faqat leksik birligi emas, balki madaniy kod sifatida ham xizmat qiladi.

Zamonaviy tilshunoslikda ushbu birliklarni o'rganish faqat semantik tahlil bilan cheklanmay, balki kognitiv va lingvomadaniy yondashuvni ham talab etadi. Chunki har bir sifati inson ongida ma'lum konseptual modelni shakllantiradi va bu model milliy mentalitet bilan bevosita bog'liq bo'ladi. Shu sababli shaxs fe'l-atvorini ifodalovchi sifatlarni ingliz va o'zbek tillari doirasida qiyosiy o'rganish til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni

chuqurroq ochib berishda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi hamda zamonaviy lingvistikaning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

**Tadqiqot metodlari.** Mazkur tadqiqotda lingvomadaniy tahlil, qiyosiy metod va diskurs tahlil usullari kompleks tarzda qo‘llanildi. Lingvomadaniy tahlil yordamida shaxs fe‘l-atvorini ifodalovchi sifatlarning madaniy konnotatsiyasi, milliy mentalitet bilan bog‘liqligi hamda ularning ijtimoiy va axloqiy yuklanishi o‘rganildi. Bu metod orqali har bir sifatning ortida yotgan madaniy tushuncha va qadriyatlar tizimi aniqlashtirildi.

Qiyosiy metod esa ingliz va o‘zbek tillaridagi fe‘l-atvor sifatlarining semantik, struktur va funksional jihatlarini solishtirishga imkon berdi. Ushbu jarayonda har ikki tildagi birliklarning o‘xshashliklari va farqlari aniqlanib, ularning qo‘llanish doirasi tahlil qilindi. Diskurs tahlil orqali esa sifatlarning real nutqiy vaziyatlarda, badiiy matnlar va jonli muloqotda qanday ishlatilishi o‘rganildi. Tadqiqot materiali sifatida lug‘atlar, badiiy adabiyot namunalari va zamonaviy nutq birliklari tanlab olinib, ular asosida keng tahlil amalga oshirildi.

**Natijalar.** Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ingliz tilida fe‘l-atvor sifatlari ko‘proq shaxsning individual xususiyatlarini, ichki psixologik holatini va shaxsiy qarashlarini ifodalashga yo‘naltirilgan. Masalan, *independent, ambitious, self-confident, responsible* kabi birliklar shaxsning mustaqilligi, maqsadga intilishi va individual rivojlanishini aks ettiradi. Bu holat ingliz tilida individualizm va shaxs erkinligi g‘oyasining ustunligini ko‘rsatadi.

O‘zbek tilida esa fe‘l-atvor sifatlari ko‘proq ijtimoiy munosabatlar, axloqiy me‘yorlar va jamiyat qadriyatlari bilan bog‘liq holda qo‘llaniladi. *Kamtar, hurmatli, odobli, bag‘rikeng, mehribon* kabi birliklar shaxsning jamiyatdagi o‘rni, boshqalarga munosabati va axloqiy fazilatlarini ifodalaydi. Shuningdek, tahlil jarayonida ayrim sifatlarning to‘liq semantik ekvivalentga ega emasligi aniqlandi, bu esa tillar o‘rtasidagi lingvomadaniy tafovutlarning mavjudligini tasdiqlaydi.

**Muhokama.** Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, shaxs fe‘l-atvorini ifodalovchi sifatlarning til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni yaqqol namoyon etadi. Ingliz tilida individualizmga asoslangan madaniy model ustun bo‘lgani sababli, fe‘l-atvor sifatlari ko‘proq shaxsning ichki mustaqilligi, shaxsiy qaror qabul qilish qobiliyati va individual yutuqlarini ifodalashga qaratilgan. Bu esa G‘arb madaniyatiga xos bo‘lgan shaxs markaziylik konsepsiyasi bilan izohlanadi.

O‘zbek tilida esa kollektiv qadriyatlar, oilaviy birlik va ijtimoiy hurmat asosiy o‘rin tutadi. Shu sababli sifatlarning ko‘pincha shaxsning jamiyatdagi obro‘si, boshqalarga munosabati va axloqiy sifatlarni ifodalashga xizmat qiladi. Natijada, ayrim sifat birliklari turli tillarda to‘liq mos kelmasligi yoki kontekstga qarab turlicha talqin qilinishi mumkin. Bu holat tarjimashunoslikda lingvomadaniy kompetensiyaning muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

**Xulosa.** Xulosa qilib aytganda, shaxs fe'l-atvorini ifodalovchi sifatlar til tizimining muhim semantik va kognitiv qatlamini tashkil etadi. Ular inson tafakkuri, madaniy qarashlari va ijtimoiy qadriyatlarini til vositasida aks ettiruvchi muhim lingvistik birliklar hisoblanadi. Ingliz va o'zbek tillari qiyosida ushbu sifatarning semantik, kognitiv va lingvomadaniy farqlari aniqlanib, ularning milliy mentalitet bilan bog'liqligi ochib berildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, fe'l-atvor sifatlarini o'rganish nafaqat nazariy tilshun oslik, balki tarjimashunoslik, lingvomadaniyatshunoslik va qiyosiy tilshunoslik sohalari uchun ham muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi hamda kelgusida yanada chuqur ilmiy tadqiqotlar olib borish uchun zamin yaratadi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge University Press.
2. Wierzbicka, A. (1992). *Semantics, Culture and Cognition*. Oxford University Press.
3. Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Longman.
4. Dixon, R. M. W. (2004). *Adjective Classes: A Cross-Linguistic Typology*. Oxford University Press.
5. Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. University of Chicago Press.
6. Langacker, R. W. (2008). *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford University Press.
7. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press.
8. Maslova, V. A. (2001). *Linguoculturology*. Moscow: Nauka.
9. Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. Sage Publications.
10. Geeraerts, D. (2010). *Theories of Lexical Semantics*. Oxford University Press.
11. Kubryakova, E. S. (2004). *Language and Cognition*. Moscow: Nauka.

PEDAGOGIKALIQ INSTITUTI  
N M P I  
1934